

Så klarar vi jobben när automatiseringen kommer

Dagens Nyheter den 11 oktober 2015

Jobben försvinner och robotarna tar över! Eller allt är som vanligt. Det är två helt olika bilder av framtidens arbetsmarknad som målas upp. Båda kan inte vara korrekta.

Det råder tämligen bred enighet bland ekonomer om att teknologin hittills varit positiv för jobben, men frågan är vad som händer framöver. Under den industriella revolutionen slog maskiner visserligen ut jobb. Flera hantverksyrken som försvann ersattes av maskiner och mindre kvalificerad arbetskraft. Men under större delen av 1900-talet har teknologi och jobb i huvudsak förstärkt varandra och lett till mer kompetens, högre löner och produktivitet.

Trots omfattande automatisering och strukturomvandling i hela ekonomin har jobben inte försvunnit. Däremot har det skett en betydande jobbpolarisering i många OECD-länder de senaste årtiondena som har inneburit att medelklassen blivit mindre. I Sverige har denna utveckling hittills mest skett genom en ökning av de högbetalda jobben och en stark reallöneökning de senaste tjugo åren. Det är i kontrast till USA där breda grupper inte fått någon reallöneökning under långa perioder. Det mesta talar nu för att trenden med jobbpolariseringen kommer att fortsätta.

Finns det risk att stora grupper i Sverige får en svag löneutveckling och att robotar tar över? Det lär bero på hur utmaningarna hanteras – av politiker och av arbetsmarknadens parter. På lång sikt kommer den teknologiska utvecklingen att leda till högre välstånd men vägen dit kan bli stökig om okloka beslut, eller inga beslut alls, fattas.

Det finns en förståelig skepsis till att robotarna tar över, då många på sina arbetsplatser kanske inte ser något direkt som tyder på det. Bilden av en robot som sitter vid ett arbetsbord (med en kaffekopp) riktar dock tankarna fel, då mycket av automatisering handlar i själva verket om mjukvara i molnet med fysisk hemvist i någon anonym serverhall. Det är värt att ha i åtanke att dagens smarta telefoner har ersatt en mängd apparater och tjänster som man tidigare fick betala för: GPS-navigering, musikspelare, skanner, diktafon med mera. De funktioner som finns i molntjänster för hantering av stora mängder data är långt utvecklade och kan enkelt användas för att ersätta mänsklig arbetskraft.

De flesta blir nog förvånade över hur mycket som faktiskt redan har och lätt kan automatiseras. Automatisering av enkla tjänster fortgår men det som är nytt är en våg av automatisering av även kvalificerat arbete. Det handlar om allt från serviceyrken, juridiska tjänster till administrativa tjänster. Forskningen har särskilt identifierat potentialen i automatisering av jobb där arbetsmoment upprepas på ett förutsägbart sätt och därför kan programmeras. Var och en kan själv fundera över vilka arbetsmoment som man möter varje dag och som är mer eller mindre förutsägbara. Sådana moment kommer allt oftare att automatiseras.

Några exempel från verkligheten:

- Restauranger och hotell nästan utan personal; en maskin som tillagar flera hundra hamburgare i timmen.
- Mjukvara som ersätter mängder av juniora jurister, kan betygsätta uppsatser i skolan och automatgenerera text så bra att det inte går att se att den inte kommer från mänsklig hand.

Gränsen för vad som kan automatiseras går inte ens längre självklart vid uppgifter som kräver kreativ eller kognitiv förmåga, som komposition av musik eller forskning efter empiriska samband.

Den främsta drivkraften bakom den fortskridande automatiseringen är viljan att göra något bättre och mer effektivt. I Sverige och flera andra OECD-länder förstärks denna drivkraft av att vi kommer in i en period då många lämnar arbetsmarknaden av åldersskäl samtidigt som färre ungdomar är på väg in. I kombination med en bristande matchning på arbetsmarknaden ger detta ett starkt incitament att automatisera arbete. Det är ingen slump att Japan med den äldsta befolkningen i världen kanske har kommit längst i automatisering inom äldreomsorgen.

Men även om tekniken tillåter oss att automatisera alltmer kan andra faktorer ibland vara mer betydelsefulla. En hel del skolundervisning kan exempelvis automatiseras, men sociala normer och värderingar kan väga tyngre. Det finns i vissa länder i Asien förarlösa tåg men ännu ingenstans pilotlösa passagerarflyg. Inom sjukvård och omsorg är den demografiska utvecklingen antagligen en viktigare faktor än automatiseringen. Det finns inte heller samma stordriftsfördelar för automatisering i ett litet land som Sverige med eget språk och egna institutionella regelverk.

Vad är då summan av olika drivkrafter? Kommer 50 procent av dagens yrken att försvinna? En siffra som lanserades av Oxfordforskarna Frey och Osborne. Det korta svaret är att denna bild är ofullständig och inte tar hänsyn till att nya jobb skapas hela tiden. Vissa existerande jobb blir fler och det tillkommer även helt nya jobb som vi inte kan föreställa oss i dag. Frågan borde i stället vara om de nya jobben kommer i den takt som behövs.

Det finns en påtaglig risk att vi står inför en period med ökade spänningar på arbetsmarknaden, särskilt som avtalsrörelsen inleds med lågt förtroende för Riksbankens inflationsmål. De största inkomstklyftorna skapas av långvarig arbetslöshet, en risk som ökar när den teknologiska utvecklingen är snabb. För att få en bra utveckling och dra fördelar av ny teknologi och minska dess avigsidor borde följande göras:

1. Minska kostnader för att anställa genom att sänka skatten på (mänskligt) arbete. Den höga skatten på arbete i Sverige ger alldeles i onödan extra bränsle till den redan starka drivkraften för automatisering. Skatteavdrag som rut och rot borde öka i omfattning snarare än minska.
2. Underlätta för den så kallade delningsekonomin genom att minska osäkerheten i regeltillämpning. Tillåt konkurrens i första hand genom att minska onödiga hinder snarare än att tvinga in digitala företag i analoga skor.
3. Förbättra möjligheter till livslångt lärande och underlätta för människor att tanka in ny kunskap. Utan ny kunskap ökar risken att bli omsprungna av tekniken med risk för svagare ställning på arbetsmarknaden.

4. Minska skillnaden i socialförsäkringssystemen mellan att vara anställd och vara egen företagare.

Dessa åtgärder är bra för ekonomin alldeles oavsett hur stark digitaliseringen visar sig vara. Det kommer att finnas nya jobb när robotarna tar över våra gamla – under förutsättning att politikerna inte konstruerar en helt onödig uppförsbacke.

Mårten Blix, fil dr i nationalekonomi,
Gästforskare vid Institutet för Näringslivsforskning